

ПОКОЛІНСЬКА КУЛЬТУРА ПОКОЛІННЯ Х ТА Y В УКРАЇНІ: ЦІННІСНИЙ АНАЛІЗ

В даному дослідженні на основі аналізу теоретичних робіт з теорії поколінь було сформовано список базових цінностей українських поколінь Х та Y. На основі емпіричного дослідження з використанням методики ціннісних орієнтацій М. Рокіча були визначені базові цінності українських поколінь Х та Y. Шляхом порівняння результатів теоретичного та емпіричного аналізу був сформований перелік найбільш важливих базових цінностей українських поколінь Х та Y, які є основою їх поколінської культури.

Ключові слова: поколінська культура, теорія поколінь, базові цінності покоління, покоління Х, покоління Y, методика ціннісних орієнтацій М. Рокіча, термінальні цінності, інструментальні цінності.

Постановка проблеми. Теорія поколінь є однією з найбільш нових теорій циклічності розвитку, оскільки вона була сформульована в 90-х роках ХХ століття. Ця теорія активно використовується у соціології, маркетингу, управлінні персоналом, психології та інших сферах наукової діяльності. Між поколіннями постійно відбувається взаємодія, оскільки кожне попереднє покоління через свої дії (прогресивні або регресивні) формує наступне покоління, і цей процес відбувається постійно. Для зниження впливу негативних дій та збільшення позитивних факторів впливу попереднього покоління на суспільство необхідно досліджувати кожне покоління шляхом аналізу поколінської культури, носіями якої є дане покоління. Основою

поколінської культури кожного з поколінь є перелік базових цінностей покоління, яке носієм цих цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням характеристик сучасних поколінь в рамках сучасної теорії поколінь займалися її автори Н. Хоув та У. Штраус [12], однак вони досліджували лише особливості поколінь американців. Такі вчені як Ю. Асташова [1; 2], І. Веретенникова [3], М. Ісаєва [6], І. Костенко [8] та Н. Самоукіна [9] досліджували цінності кожного з сучасних поколінь, однак лише на основі теоретичних досліджень. В. Сюмар [10] в своєму дослідженні проаналізувала лише особливості кожного з сучасних поколінь в контексті їх політичної діяльності. В свою чергу такі дослідники як Р. Долженко [4], А. Ермоленко [5] та В. Кирвас [7] проаналізували лише цінності сучасного покоління Y.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Саме тому деякі аспекти, пов'язані з описом поколінської культури поколінь X та Y через призму базових цінностей розглянуті ще не в повному обсязі, саме тому дана проблема є актуальною й потребує більш детального розгляду.

Мета статті. Головною метою даного дослідження є дослідження та аналіз поколінської культури українських поколінь X та Y шляхом визначення базових цінностей, які характеризують представників цих поколінь в Україні на основі теоретичних та емпіричних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають в своїй роботі Н. Хоув та У. Штраус [12], основою теорії поколінь є той факт, що системи цінностей у людей, які вирости в різні історичні періоди, тобто належать до різних поколінь, розрізняються і досить сильно. Це пов'язано з тим, що цінності людини формуються не тільки в результаті сімейного виховання, а й під впливом суспільних подій, які відбуваються в період дорослішання людини, таких як економічні, соціальні, технологічні та політичні події. Саме тому визначальною характеристикою кожного покоління та його поколінської культури є перелік базових цінностей цього покоління.

На основі результатів аналізу теоретичних робіт вчених [1-10; 12-14; 16], які досліджували особливості поколінь X та Y в Україні та за кордоном, було сформовано порівняльну характеристику особливості поколінської культури поколінь X та Y, яка базується на порівнянні базових цінностей поколінь X та Y та умов й подій, які вплинули на формування цих цінностей у кожного з цих поколінь (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика поколінської культури поколінь X та Y в Україні: теоретичний аспект

Назва покоління	Роки народження*	Основні події, що вплинули на формування покоління	Базові цінності покоління
Покоління X Невідоме покоління 13-те покоління «Самостійні» Покоління «з ключем на ший»	1966-1986	війна в Афганістані (1979-1989) перебудова (1985-1991) Чорнобиль (1986) тотальний дефіцит (1980-1990-ті) закінчення «Холодної війни» (1991) СНІД в СРСР (1989) наркотики в СРСР розпад СРСР й незалежність України (1991)	адаптивність та гнучкість у відносинах ігнорування авторитетів наполегливість надійність недостатність патріотизму орієнтація на сім'ю підприємництво й інноваційність прагматизм та цинізм свобода та самостійність творча реалізація цілеспрямованість
Покоління Y Покоління Мережі Покоління Міленіуму Нульові «Виживші» Покоління «великого пальця»	1987-2005	падіння народжуваності (1992-2005) політичні кризи в Україні (2013-14) антитерористична операція в Україні (з 2014) терористичні атаки в світі військові конфлікти в світі нові епідемії (атипова пневмонія та ін.) розвиток цифрових технологій глобалізація ера Google ера брендів	відповідальність вміння підкорятися наївність негайна винагорода комунікабельність патріотизм і мораль позитивність публічність самовпевненість технологічна природна грамотність

*Авторський підхід

Однак необхідно також враховувати, що часові межі кожного покоління носять досить відносний характер, оскільки тривалість кожного покоління

знаходиться в межах 20 ± 2 років, також має вплив на часові межі й регіональний аспект [13; 16]: в Західній Європі та США покоління X та Y починаються на декілька років раніше. В цілому, можна відзначити, що вплив національних особливостей на перелік базових цінностей поколінь незначний, що було доведено у дослідженні, тому перелік базових цінностей поколінь X та Y в Україні та в інших країнах майже однаковий [16]. Відмінними у цих поколінь є лише перелік подій, які впливали на формування базових цінностей кожного з поколінь. Так, покоління X в Україні є тим поколінням, яке формувалося в досить специфічних умовах, які відрізнялися від умов формування цього покоління в Європі та США, оскільки воно було народжено в Україні ще під час СРСР, а сформовано від час розпаду СРСР [16]. Покоління Y в Україні формувалося більш під впливом загальних світових подій ніж регіональних факторів.

Детально розглянемо особливості формування та базові цінності кожного з цих поколінь в Україні. Покоління X, яке було народжено в Україні в 1966-1986 роки, зростало під час закінчення «Холодної війни», війни в Афганістані, важких часів перебудови та тотального дефіциту, Чорнобиля, розпаду СРСР та створення незалежної держави – України [13; 16]. Значна кількість розлучень сформувала у зростаючого покоління X вміння бути гнучкими у відносинах з оточуючими, а постійна зайнятість батьків-трудоголів – самостійність, символом якою став ключ на ший. Більшість батьків (бебі-бумерів) вважала, що саме труднощі сформують їх дітей готовими для дорослого життя. Саме тому, коли покоління X подорослішало, то перетворилося на покоління людей, як постійно готові до змін та розраховують лише на власні сили та досвід. Покоління X це покоління індивідуалістів, які дуже рідко вдаються до сторонньої допомоги. Головна цінність у житті для цього покоління – це можливість вибору, а найкраща справа – це та, яка дозволяє виявити закладені в ньому творчі здібності, широту і нестандартність мислення адже соціально політичним тлом у часи їхнього формування були постійні зміни політичної, економічної та соціальної систем [10].

Однак у той же час покоління Х дуже цинічне й прагматичне. Саме це покоління в Україні формувалося й зростало в кардинально інших інформаційних, понятійних і культурних умовах ніж у Європі та США [5; 16]. Виховані в умовах «залізної завіси» представники покоління Х, відчували на собі усі негативні наслідки перебудови, тотального дефіциту та Чорнобиля, та були соціалізовані під час розпаду СРСР. Покоління Х не відчувало повною мірою сутності поняття «патріотизм», тому батьківщиною для його представників є родина та близькі. Вони глобалісти, які не люблять бар'єрів та правил і саме тому ігнорують авторитети. Покоління Х також дуже цінує час й намагається використовувати його як можна ефективніше, бо розуміє як швидко може все змінюватися [10]. Представники цього покоління вірять, що блискучу кар'єру можна побудувати тільки поступово та наполегливою працею. Тому вони надійні працівники, які готові навчатися протягом усього свого життя та мають чітку цілеспрямованість [8]. Усі ці якості, які притаманні поколінню Х, призвели до того, що саме його представники є успішними бізнесменами, про що свідчить й відповідна статистика. В 2016 році в топі 100 багатіших людей України за версією Forbes [11] представники покоління Х отримали 49 позицій, а серед перших 10 місць – 3 місця належать цьому поколінню: 1 місце – Ринат Ахметов (1966 року народження); 5 місце – Юрій Косюк (1968 року народження); 9 місце – Андрій Веревський (1974 року народження).

Наявність у цьому рейтингу значної частки покоління бебі-бумерів (зайняло 51 позицію), пов'язано зі зрошування економічного капіталу з політичним, як це відзначено аналітиками Forbes [11], оскільки значна частина багатіших людей України 2016, яка належить до покоління бебі-бумерів має саме політичний капітал, а не економічний (який є наслідком ефективної підприємницької діяльності) на відміну від більшості представників покоління Х в цьому рейтингу.

Покоління Y, яке було народжено в Україні в 1987-2005 роках, тільки закінчує формування своїх базових цінностей (2015-2017 роки) і саме зараз це покоління активно дорослішає. Покоління Y зростає в умовах постійних

терактів в світі, військових конфліктів, епідемій та стрімкого розвитку цифрових технологій [13]. Оскільки покоління Y зростає в епоху віртуального світу та комп'ютерів, тому їх технологічна грамотність носить інший (природний) характер, на відміну від попередніх поколінь [14]. Представники цього покоління чудово орієнтуються в комп'ютерних мережах, розподіл життя на реальне та віртуальне для них досить умовний. Покоління Y надає перевагу віртуальному спілкуванню, яке є важливою частиною повсякденного життя, однак має схильність до командної співпраці, тому часто є учасником різних груп у соціальних мережах. Представники покоління Y є публічними людьми, тому активно діляться подіями, які відбуваються з ними кожного дня у соціальних мережах [5]. Це покоління активно використовує фотожаби, короткі відеоролики та різноманітні смайли як відображення своїх емоцій. Представники покоління Y є найбільш активними користувачами сучасних соціальних мереж і мобільного зв'язку, тому отримали назву покоління «великого пальця» (яким вони користуються для SMS спілкування). Для покоління Y важливим є самовираження в спільноті, сформованій соціальними мережами та не обмежений національними або регіональними межами [10].

Покоління Y формувалося під час терактів, військових конфліктів та епідемій, що вплинуло на їх прагнення отримувати задоволення від життя саме зараз, а не в довготривалій перспективі [8], однак ці ж умови сформували у цього покоління такі цінності як громадянський обов'язок і мораль, відповідальність [5] та патріотизм. Батьки (представники покоління X) всіляко оберігали покоління Y, намагалися створити найбільш безпечні умови для їхнього зростання, оскільки самі не мали такої безпеки в дитинстві. Але як результат, представники покоління Y наївні, схильні до підкорення, однак впевнені у власній цінності й важливості, завжди готові відстоювати свою точку зору [10]. Для цього покоління індивідуальність є нормою, яка не потребує доказів й ризиків [5], вони постійно намагаються підкреслити свою індивідуальність та особливості через зовнішній вигляд та поведінку.

Однією з найбільш універсальних методик дослідження цінностей особистості (групи особистостей) є методика вивчення ціннісних орієнтацій, розроблена М. Рокічем та заснована на прийомі прямого ранжирування списків цінностей, який складається з двох списків цінностей [15]: термінальні (або цінності-цілі) – переконання в тому, що якась кінцева мета індивідуального існування (наприклад, щасливе сімейне життя, мир у всьому світі) варта того, щоб її прагнути з особистої й суспільної точок зору; інструментальні (або цінності-засоби) – переконання в тому, що якийсь образ дій (наприклад, чесність, раціоналізм) є кращим у будь-яких ситуаціях з особистої й суспільної точок зору.

В проведеному в листопаді 2016 року опитуванні щодо базових цінностей поколінь Х та Y приймало участь 235 респондентів (віком від 13 до 47 років), які проживають у місті Харкові.

На основі результатів емпіричного дослідження цінностей представників поколінь Х та Y було сформовано ієрархії термінальних та інструментальних цінностей цих поколінь України, які наведені у табл. 2 та табл. 3.

Таблиця 2

Класифікація термінальних цінностей українських поколінь
Х та Y за рівнем значимості (рангом)

Ранг	Цінність	
	Покоління Х	Покоління Y
Найбільш значимі термальні цінності		
1	Здоров'я	
2	Щасливе сімейне життя	Активне (цікаве) й діяльне життя
3	Любов	
4	Внутрішня гармонія	Щасливе сімейне життя
5	Матеріально забезпечене й комфортне життя	Внутрішня гармонія
6	Активне (цікаве) й діяльне життя	Справжня дружба
7	Цікава робота	Розвиток
Бажані, але не обов'язкові цінності		
8	Справжня дружба	Матеріально забезпечене й комфортне життя
9	Розвиток	Цікава робота
10	Пізнання	Свобода
11	Життєва мудрість	Життєва мудрість
12	Свобода	Продуктивне життя
Цінності з низьким рівнем бажаності		

13	Продуктивне життя	Пізнання
14	Суспільне визнання	Задоволення
15	Задоволення	Суспільне визнання
16	Творчість	Щастя інших
17	Прагнення краси	Творчість
18	Щастя інших	Прагнення краси

Проведений аналіз результатів анкетування дозволив розкрити зміст й структуру ціннісних орієнтацій поколінь Х та Y. Було встановлено, що домінуючими у житті цих поколінь є: здоров'я (фізичне та психологічне); сімейні цінності (створення сім'ї, продовження роду, турбота про батьків, любов); внутрішня гармонія (впевненість в собі, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів); активне (цікаве) й діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя). Однак для покоління Х також важливим є відсутність матеріальних труднощів (матеріально забезпечене й комфортне життя) та наявність цікавої роботи, а для покоління Y важливим є справжня дружба (наявність гарних та вірних друзів) й розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення). Ці термінальні цінності, які характерні лише для одного з поколінь можна віднести до переліку їх базових цінностей.

Таблиця 3

Класифікація інструментальних українських цінностей поколінь
Х та Y за рівнем значимості (рангом)

Ранг	Цінність	
	Покоління Х	Покоління Y
Найбільш значимі інструментальні цінності		
1	Чесність	Інтелект і освіченість
2	Інтелект і освіченість	Чесність
3	Відповідальність	Вихованість й ввічливість
4	Незалежність	Життєрадісність
5	Раціоналізм	Відповідальність
6	Вихованість й ввічливість	Раціоналізм
7	Життєрадісність	Акуратність (охайність)
Бажані, але не обов'язкові цінності		
8	Чуйність	Незалежність
9	Ефективність в справах	Старанність
10	Самоконтроль	Ефективність в справах
11	Сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів	Тверда воля
12	Тверда воля	Самоконтроль

Цінності з низьким рівнем бажаності		
13	Старанність	Сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів
14	Широта поглядів	Широта поглядів
15	Терпимість	Чуйність
16	Акуратність (охайність)	Терпимість
17	Високі запити	
18	Непримиренність до недоліків у собі та інших	

Досягнення поставлених цілей у житті представники поколінь Х та Y бачать шляхом використання наступних інструментів: чесність (правдивість, щирість), інтелект й освіченість (широта знань, висока загальна культура); відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати своє слово); раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення); життєрадісність (легка вдача і почуття гумору); вихованість й ввічливість (гарні манери). Однак для покоління Х також важливим інструментом досягнення життєвих цілей є незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче), а для покоління Y важливим є акуратність (вміння тримати в порядку речі, порядок у справах). Ці інструментальні цінності, які характерні лише для одного з поколінь можна віднести до переліку їх базових цінностей.

На основі проведеного аналізу теоретичних праць щодо базових цінностей українських поколінь Х та Y та емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій представників українських поколінь Х та Y можна скорегувати перелік базових цінностей цих поколінь наступним чином: цінності (цілі та засоби), які є найбільш значимими лише для одного з проаналізованих поколінь, додати до переліку базових цінностей; цінності, які відповідно до теоретичного підходу були віднесені до базових цінностей одного покоління, та були визнані найбільш значимими іншим поколінням (як результат емпіричного дослідження) видалити з переліку базових цінностей. Тобто до переліку базових цінностей покоління Х необхідно додати: матеріально забезпечене й комфортне життя; наявність цікавої роботи й незалежність та видалити: орієнтацію на сім'ю. А до переліку базових цінностей покоління Y необхідно

додати: справжню дружбу; саморозвиток та акуратність й видалити відповідальність та самовпевненість.

Висновки і пропозиції. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- 1) покоління Х є адаптивним та гнучким у відносинах, надійним, наполегливим та цілеспрямованим. Головним для нього в житті є свобода, незалежність та самостійність. Робота для цього покоління з одного боку, повинна бути цікавою та надавати можливість творчої реалізації, а з іншого, забезпечувати матеріально комфортне життя. Це покоління прагматичне й цинічне, яке ігнорує авторитети та має низький рівень патріотизму. Разом з цим це покоління талановитих підприємців та новаторів;
- 2) покоління Y є акуратним та наївним, досить покірним та позитивним. Для нього важлива справжня дружба, постійні комунікації та публічність. При пошуку роботи це покоління перш за все відзначає можливість саморозвитку та наявність негайної винагороди. Це перше покоління людей з природною технологічною грамотністю та має високий рівень моралі та патріотизму.

Подальшим напрямом дослідження стане створення ціннісного профілю кожного з сучасних поколінь українців на основі визначених базових цінностей, які формують відповідну поколінську культуру кожного з поколінь.

Список використаних джерел

1. Асташова Ю.В. Теория поколений в маркетинге / Ю.В. Асташова // Вестник ЮУрГУ. Серия «Экономика и менеджмент». – 2014. - № 1, том 8. – С. 108-114.
2. Асташова Ю.В. Поколенческий подход к сегментации потребителей в концепции маркетинга взаимодействия / Ю.В. Асташова [Электронный ресурс] // Современные проблемы науки и образования. – 2015. - № 1. – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=17883>.

3. Веретенникова И. Применение теории поколений для привлечения и развития персонала / И. Веретенникова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://intservis.ru/article/index.php?id=136&print=1>.

4. Долженко Р.А. Трансформация системы управления персоналом в условиях роста доли работников, представителей «Поколения Y» (на материалах ОАО «Сбербанк России») / Р.А. Долженко // Управление корпоративной культурой. – 2015. – № 3. – С. 25–33.

5. Ермоленко А.Б. Розвиток національного освітнього простору в контексті надбавок теорії поколінь / А.Б. Ермоленко // Вісник національного університету оборони. – 2015. – №3(40). – С. 82-87. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/11251.pdf>.

6. Исаева М.А. Поколения кризиса и подъема в теории В. Штрауса и Н. Хоува / М.А. Исаева // Знание. Понимание. Умение. – 2011. – №3. – С. 290-295.

7. Кирвас В.А. Формирование информационно-коммуникационной компетентности современных студентов с учетом особенностей поколения / В.А. Кирвас [Электронный ресурс] // Системи обробки інформації. – 2014. - № 2. – С. 288-292. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2014_2_60.

8. Костенко И. Теория поколений и портрет современного молодого специалиста / И. Костенко [Электронный ресурс] // Независимый аудитор. – Режим доступа: http://n-auditor.com.ua/ru/component/na_archive/870?view=material.

9. Самоукина Н. Теория поколений и управление персоналом в условиях кризиса / Н. Самоукина [Электронный ресурс] // Школа тренинга Натальи Саукиной. – Режим доступа: <https://samoukina.com/index/publikaczii/stati/teoriya-pokolenij-i-upravlenie-personalom-v-usloviyax-krizisa.html>.

10. Сюмар В. «Третья волна», или Теория поколений в украинской политике. / В. Сюмар. [Электронный ресурс] // Украинская правда. – 2013. – Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2013/10/7/6999421/?attempt=2>.

11. Forbes Украина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forbes.net.ua/ratings/4>.

12. Howe H. The Next 20 Years: How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve / H. Howe, W. Strauss // Harvard Business Review. – 2007. – Vol. July-August. – P.41-52.

13. Lepeyko T. Generational theory: value-oriented approach. / T. Lepeyko, T. Blyznyuk // Business inform. – 2016. – №11. – P. 24-31.

14. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants [Electronic resource] // On the Horizon, NCB University Press. – 2001. – Vol. 9. – No. 5. – Access mode: <http://www.nnstoy.org/download/technology/Digital+Natives+-+Digital+Immigrants.pdf>.

15. Rokeach M. The nature of human values / M. Rokeach. – New York: Free Press. – 1973. – 355 p.

16. Ueberwimmer M. Generational Theory: Cross-Cultural Approach / M. Ueberwimmer, T. Blyznyuk // Economics of development. – 2016. – №2 (78). – P. 44-48.

Близнюк Т.П.

Харьковский национальный экономический университет
имени Семена Кузнеця

ПОКОЛЕНЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПОКОЛЕНИЯ X И Y В УКРАИНЕ: ЦЕННОСТНЫЙ АНАЛИЗ

Резюме. В данном исследовании на основе анализа теоретических работ по теории поколений был сформирован список базовых ценностей украинских поколений X и Y. На основе эмпирического исследования с использованием методики ценностных ориентаций М. Рокича были определены базовые ценности украинских поколений X и Y. Путем сравнения результатов теоретического и эмпирического анализа был сформирован перечень наиболее важных базовых ценностей украинских поколений X и Y, которые являются основой их поколенческой культуры.

Ключевые слова: поколенческая культура, теория поколений, базовые ценности поколения, поколение X, поколение Y, методика ценностных ориентаций М. Рокича, терминальные ценности, инструментальные ценности.

Blyznyuk T.P.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

GENERATIONAL CULTURE OF GENERATION OF UKRAINIAN GENERATIONS X AND Y: VALUE-ORIENTED ANALYSIS

Summary. In this research on the basis of the analysis of theoretical works in sphere of generational theory the list of the basic values of the Ukrainian generations X and Y was formed. On the basis of the empirical study with using M. Rokich's value orientations approach, the basic values of the Ukrainian generations X and Y were determined. By comparing the results of theoretical and empirical analysis the list of the most important basic values of Ukrainian generations of X and Y was formed, which is basis of their generational cultures.

Keywords: generational culture, generational theory, basic values of generation, generation X, generation Y, M. Rokich's value orientations approach, terminal values, instrumental values.